



РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ  
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

---

МИНИСТЪР

**ЗА П О В Е Д**

**№ РД 09 - 947/01.06.2009 г.**

На основание чл. 36, ал. 2 от Закона за професионалното образование и обучение, във връзка с чл. 42, ал. 1 и ал. 2 от Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване, при спазване изискванията на чл. 66, ал. 1 и ал. 2 от Административнопроцесуалния кодекс и във връзка с организирането и провеждането на държавните изпити за придобиване степен на професионална квалификация за професията

**У Т В Ъ Р Ж Д А В А М**

Национална изпитна програма за провеждане на държавни изпити за придобиване на трета степен на професионална квалификация за професия **код 345010 Икономист-мениджър**, специалност **код 3450102 Търговия** от професионално направление **код 345 Стопанско управление и администрация**, от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Контрол по изпълнението на заповедта възлагам на Кирчо Атанасов – заместник-министър.

**ДАНИЕЛ ВЪЛЧЕВ**  
**ЗАМЕСТНИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ И**  
**МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА**

**МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА**

**НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА**

**ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИ ИЗПИТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ  
НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ**

	<b>Код по СПОО</b>	<b>Наименование</b>
<b>Професионално направление</b>	<b>345</b>	<b>СТОПАНСКО УПРАВЛЕНИЕ И АДМИНИСТРАЦИЯ</b>
<b>Професия</b>	<b>345010</b>	<b>ИКОНОМИСТ-МЕНИДЖЪР</b>
<b>Специалност</b>	<b>3450102</b>	<b>ТЪРГОВИЯ</b>

Утвърдена със Заповед № РД 09 - 947/01.06.2009 г.

София, 2009 година

## **I. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ЦЕЛ НА ИЗПИТНАТА ПРОГРАМА**

Националната изпитна програма е предназначена за организиране и провеждане на държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността за придобиване на **трета** степен на професионална квалификация по професията **345010 Икономист-мениджър**, специалност **3450102 Търговия**, от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Целта на настоящата национална изпитна програма е да определи единни критерии за оценка на професионалните компетентности на обучаваните, изискващи се за придобиване на **трета** степен на професионална квалификация по изучаваната професия и специалност.

Националната изпитна програма е разработена във връзка с чл. 36 от Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) в съответствие с Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация (Наредба № 4 от 4 декември 2006 г., обн. ДВ., бр.10 /2007 г., за придобиване на квалификация по професия **Икономист-мениджър**).

Държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността се провеждат в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване.

## **II. СЪДЪРЖАНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИЗПИТНА ПРОГРАМА**

Настоящата национална изпитна програма съдържа:

- 1. За държавния изпит по теория на професията и специалността:**
  - а.** Изпитните теми с план-тезиса на учебното съдържание..
  - б.** Критерии за оценяване.
  
- 2. За държавния изпит по практика на професията и специалността:**
  - а.** Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания.
  - б.** Критерии за оценяване.
  
- 3. Система за оценяване.**
  
- 4. Препоръчителна литература.**
  
- 5. Приложения:**
  - а.** Примерен изпитен билет за държавния изпит по теория на професията и специалността.
  - б.** Примерно индивидуално практическо задание.

### III. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

#### 1. Изпитни теми с план-тезис на учебното съдържание.

**Изпитна тема 1: Пазарен механизъм – търсене, предлагане, пазарно равновесие.**

**План-тезис:** Същност на пазарното търсене, фактори, закон за търсенето. Стоково предлагане-същност, фактори, закон на предлагането. Еластичност на търсене и предлагане. Пазарно равновесие – същност и промени.

**Приложна задача:**

**Дадени са търсенето и предлаганото количество банани, както следва:**

Цена –  $p$  ( в лева) Търсено количество -  $Q_d$  (тона) Предлагано количество –  $Q_s$  (тона)

2.00	600	1050
1.90	650	950
1.80	700	850
1.70	750	750
1.60	800	650
1.50	850	550

а) Определете равновесната пазарна цена и равновесното количество?

б) Начертайте кривата на търсене и кривата на предлагане върху една координатна система.

По графиката определете равновесното количество и равновесната цена?

в) При цена 1.90 лв. има.....предлагане, тъй като.....количеството е.....от предлаганото количество.

При цена 1.50. съществува.....търсене, тъй като.....количеството е.....от предлаганото количество.

г) Предполагаме, че поради повишаване на дохода търсенето на банани се повишава с 150 тона при всяка цена. Покажете промените, които настъпват, като начертаете новата крива на търсене?

В такъв случай пазарната равновесна цена се променя от.....на.....лв, а пазарното равновесно количество се променя от.....на.....тона.

**Дидактически материали:** таблица.

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира, назовава и формулира основните категории на пазарния механизъм.	5
2. Разбира, описва и обяснява основните фактори, оказващи влияние върху търсенето и предлагането.	15
3. Начертава кривите на търсене, предлагане и пазарно равновесие.	10
4. Анализира видовете пазарно равновесие и поведението на производителите.	10
Приложна задача:	
а.	5
б.	5
в.	5
г.	5
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 2: Измерители на макроикономическата активност.**

**План-тезис:** Същност и особености на основните показатели за измерване на макроикономическата активност. БВП – същност и видове. Подходи за измерване на БВП - разходен, ресурсно–приходен и производствен. Особености на БВП като макроикономически показател. Други показатели за измерване на икономическата активност.

**Приложна задача:**

Ако имате следната информация за икономиката на страна „А”

Домакинско потребление	310
Печалба	15
Косвени данъци	25
Инвестиции	10
Амортизации	45
Внос	50
Износ	70
Държавни разходи	50
Работни заплати	240
Рента	30
Лихва	10

- а) намерете БВП на страната по разходния подход?  
б) намерете БВП на страната по приходния подход?

**Дидактически материали:** таблица.

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира основните показатели за измерване на икономиката.	10
2. Изброява и обяснява същността на компонентите на разходния и ресурсно–приходния подход за измерване на БВП.	10
3. Анализира връзката между номинален и реален БВП.	10
4. Анализира другите показатели за измерване на икономическата активност.	10
Приложна задача:	
а/	10
б/	10
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 3: Печалба на предприятието.**

**План-тезис:** Същност и значение на печалбата. Формиране на печалбата. Облагане на печалбата. Разпределение на чистата печалба в зависимост от правно-организационната структура на фирмата. Управление на печалбата. Ефективност и рентабилност.

**Казус:** Какви условия трябва да са изпълнени, за да може Общото събрание да вземе решение за начисляване на дивиденди?

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Назовава и формулира понятието печалба и неговото значение.	10
2. Разбира и описва начините за формиране и облагане на печалбата.	15
3. Познава и характеризира разпределението на чистата печалба на фирмата.	20
4. Анализира управлението на печалбата в зависимост от факторите, влияещи върху нея, и интерпретира ролята на икономическата ефективност и рентабилност за реализирането на печалбата.	10
5. Правилно решен казус:	5
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 4: Характеристика на борсите и видове борси.**

**План-тезис:** Същност и особености на борсовата търговия. Управление на борсите. Видове борси. Стокова борса. Видове борсови сделки.

**Казус:** Защо фючерсните сделки имат спекулативен характер?

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира, назовава и формулира същността и особеностите на борсовата търговия и управлението на борсите.	10
2. Разбира и обяснява разнообразието на борсовите пазари и техните предимства.	10
3. Познава и характеризира структурата на стоковата борса и технологията на сключване на борсовите сделки.	20
4. Анализира разновидностите и приложението на различните видове борсови сделки.	15
Правилно решен казус.	5
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 5: Персонал на предприятието и ефективното му използване.**

**План-тезис:** Въвеждащи понятия – състав, структура и численост на персонала в предприятието. Производителност на труда – характер и значение. Показатели и методи за измерване производителността на труда. Фактори за повишаване производителността на труда.

**Казус:** Ако сте ръководител в предприятие, в което има голямо текучество на кадри, какви решения бихте взели за бъдещето на предприятието и защо? При вземането на решенията имайте предвид, че трудовото възнаграждение и социалните мероприятия са на по-високо равнище, отколкото при другите предприятия в бранша.

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира, назовава и формулира състава на персонала, производителността на труда.	10
2. Разбира и описва структурата и числеността на персонала, показателите и методите на измерване на производителността на труда.	25
3. Аргументира понятията, свързани с персонала и производителността на труда, сравнява и обобщава особеностите в тях.	10
4. Анализира и интерпретира показателите за измерване на производителността на труда и факторите за нейното повишаване.	10
5. Правилно решава казуса чрез взети рационални решения.	5
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 6: Предприятие – същност и създаване.**

**План-тезис:** Същност на предприятието. Фактори и мотиви на създаване и придобиване на предприятие. Предмет на дейност. Решение за местоположение и големина на предприятието. Предприятие и околна среда.

**Казус:**  
Кои фактори за избор на място са от значение за фирма, която произвежда и продава хляб?

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира и формулира същността на предприятието, мотивите за създаване, предмета на дейност	10
2. Разбира и описва решението за създаване, придобиване на предприятие	15
3. Познава и характеризира факторите, мотивите, предмета на дейност на предприятието	10
4. Анализира и интерпретира ролята на околната среда и всички останали фактори при създаване на предприятие.	20
5. Правилно прилага знанията в посочения казус.	5
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 7: Организация на търговията на дребно.**

**План-тезис:** Същност, роля и задачи на търговията на дребно. Фактори за усъвършенстване на търговските дейности. Функции на търговията на дребно. Видове форми на търговията на дребно. Видове магазини. Специализация и концентрация на търговията на дребно.

**Казус:** С кои фактори бихте се съобразили, когато вземате решение къде да разположите магазин за хранителни стоки и защо?

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира, назовава и формулира същността, ролята, задачите на търговията на дребно, факторите за усъвършенстване на търговските дейности.	10
2. Разбира и обяснява търговията на дребно, видовете форми на търговията на дребно, видовете магазини.	15
3. Познава и характеризира същността на търговията на дребно и същността на видовете форми.	20
4. Анализира търговията на дребно, видовете форми, видовете магазини, специализацията и концентрацията на търговията на дребно.	10
5. Правилно решен казус:	5
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 8: Организация на търговията на едро.**

**План-тезис:** Същност, задачи и функции на търговията на едро. Класификация на търговците на едро. Избор на доставчик. Същност, значение и видове дистрибуционни канали. Избор и оценка на дистрибуционния канал.

**Казус:** Да се направи характеристика на вид дистрибуционен канал по избор за продажба на млечни продукти.



<b>Критерии за оценяване</b>	<b>Максимален брой точки</b>
1. Разбира същността и особеностите на търговията на едро, класификацията на търговците на едро и същността, видовете дистрибуционни канали.	10
2. Разбира и обяснява търговията на едро, избора на доставчик, избора и оценката на дистрибуционния канал.	15
3. Познава и характеризира търговията на едро, видовете търговци на едро, дистрибуционните канали.	20
4. Анализира разновидностите и приложението на различните дистрибуционни канали.	10
<b>Правилно решен казус:</b>	5
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

### **Изпитна тема 9: Субекти на търговското право.**

**План-тезис:** Търговец. Едноличен търговец. Събирателно дружество. Дружество с ограничена отговорност. Командитно дружество. Акционерно дружество. Командитно дружество с акции. Кооперация.

**Казус:** Кузманов и Даскалов сключили договор за образуване на събирателно дружество, в който посочили своите имена, местожителството и адресите. Подали и нужните документи за вписване на новоучреденото дружество с фирма и седалище – „Сорс” – гр. София. В договора били определени и вноските на съдружниците. Кузманов внесъл 1000 лв., а Даскалов се задължил да обучи служителите, тъй като той имал дългогодишен опит в тази област. Към договора била приложена и оценка на приноса на Даскалов, направена от три вещи лица. В договора било определено, че „Сорс” ще се управлява от всички съдружници, а ще се представлява от Иванов – братовчед на Даскалов.

Договорът бил нотариално заверен.

Въпреки това длъжностното лице отказало да впише дружеството в търговския регистър.

#### **Отговорете:**

1. Защо е отказана регистрацията на дружеството? Какви грешки са допуснали учредителите?
2. Какво трябва да съдържа фирмата на събирателното дружество?
3. Може ли Даскалов да участва по този начин в дружеството? Правилно ли е оценена неговата вноска?
4. Трябва ли Иванов да представи образец от подписа си в търговския регистър?
5. Какъв вид юридическо лице е СД от гледна точка на правното положение на участниците в дружеството и на отговорността, която носят?

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира, назовава и формулира основни понятия за ЕТ и видовете дружества.	10
2. Разбира и обяснява по-задълбочено характеристиката на дружествените фирми, осъзнава различията между тях.	10
3. Аргументира понятията, свързани с институционалните форми на бизнеса, сравнява и обобщава особеностите, логично подрежда и структурира елементите.	15
4. Изчерпателно и логично изяснява понятията и елементите, свързани с различните правни форми на стопанската дейност, познава предимствата и недостатъците на отделните видове търговски субекти, разбира договорните отношения между съдружниците.	15
5. Правилно решен казус.	10
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 10: Трудов договор.**

**План-тезис:** Сключване, изпълнение, изменение и прекратяване на трудовия договор. Трудов договор и граждански договор.

**Казус:** Мария Иванова работи като конструктор в строителна фирма. В трудовия ѝ договор била уговорена осемчасова продължителност на работния ден при шест работни дни в седмицата. В предприятието постъпва поръчка за изработване на носещите конструкции на три големи жилищни сгради. Поръчката трябвало да се изпълни в срок от един месец. Поради краткия срок за изпълнение работодателят с писмена заповед наредил удължаване на работното време на дванадесет часа дневно за двадесет и два дни. След изпълнението на поръчката Иванова поискала заплащане на извънредния труд за времето, през което е работила над законоустановения размер на законното време. Работодателят отказал да заплати, като заявил, че ще извърши компенсация на положения труд с допълнителен платен отпуск.

**Отговорете:**

1. Каква е нормалната продължителност на дневното и седмичното работно време? Трудовият договор на Мария Иванова съответствува ли на трудовото законодателство по отношение на работното време?

2. Законосъобразно ли е удължаването на работното време от работодателя?

3. Правилно ли е искането на Иванова за заплащане на извънредния труд? Може ли работодателят да откаже плащане на извънреден труд и да представи като компенсация допълнителен платен отпуск? Как следва да се компенсира удължаването на работното време?

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира, назовава и формулира основни понятия за трудов договор.	10
2. Разбира и обяснява по-задълбочено характеристиката на трудовия договор, основанията за неговото изменение и прекратяване.	10
3. Аргументира понятията, свързани с трудовия договор, сравнява и обобщава особеностите, логично подрежда и структурира елементите.	20
4. Изчерпателно и логично изяснява понятията и елементите свързани с трудовия договор, познава правата и задълженията си като участник в трудовия процес съгласно Кодекса на труда, разбира договорните отношения между работник и работодател.	15
5. Правилно решен казус.	5
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 11: Основни функции на фирмения мениджмънт.**

**План-тезис:** 1. Планирането - основна функция на управлението. Видове планиране.  
2. Организирането - основна функция на управлението. Типове организационни структури.  
3. Същност на ръководната дейност и мотивацията.  
4. Контролът - основна функция на управлението. Видове контрол.

**Приложна задача**

Фирма „Марица“ е голяма независима търговска компания. На пазара е от пет години и има рекордно високи продажби и печалби. Сред своите клиенти се ползва с доверие и уважение. Има четири търговски обекта.

Президент на фирмата е г-н Иванов. Основните му принципи са: дисциплина и децентрализация. Мениджърите на отделните обекти имат голяма независимост в управлението.

Въпроси:

1. Кои са по-типичните решения за фирмата в областта на функцията Планиране и с отговорите на кои по-важни въпроси са свързани?
2. Посочете решения, типични за функциите Организиране и Контрол.
3. Как се отразява демократичният стил на управление на г-н Иванов върху останалите мениджъри?
4. Бихте ли желали да работите във фирма, където ви е дадена по-голяма независимост и свобода да експериментирате и търсите нови решения? Защо (не)?

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира, назовава и формулира основни понятия и термини, свързани с основните функции на управлението.	15
2. Разбира, обяснява по-задълбочено и разграничава отделните видове на функциите на управление.	10
3. Аргументира понятията и термините, сравнява и обобщава особеностите в тях и логично подрежда и структурира процесите и явленията, свързани с функциите на управление.	20
4. Правилно решена задача	15
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 12: Управленски решения.**

- План-тезис:**
1. Същност на управленските решения.
  2. Видове управленски решения:
    - според равнището, на което се вземат
    - според проблемите, за които се отнасят
    - според степента на информационна осигуреност
  3. Процес на вземане и осъществяване на решения.
  4. Подходи и методи за вземане на решения.

**Приложна задача:**

Вие сте главен мениджър на фирма. Един от вашите сътрудници пристига с двадесет минути закъснение на важно заседание. При влизането му вие дискретно поглеждате часовника си и любезно го поканвате да седне.

**Въпроси:**

Взехте ли (ще вземете ли) някакво решение? Към кой вид според различните класификационни признаци се отнася вашето решение? Опишете пътя, който трябва да изминете, за да стигнете до определено решение и неговото осъществяване (посочете поне шест етапа).

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира, назовава и формулира основни понятия и термини, свързани с управленските решения,	15
2. Разбира, обяснява по-задълбочено и разграничава отделните видове управленски решения,	10
3. Аргументира понятията и термините, сравнява и обобщава особеностите в тях и логично подрежда и структурира процесите и явленията, свързани с управленските решения,	20
4. Правилно решена задача,	15
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 13: Маркетингова информационна система. Анализ на пазара.**

**План-тезис:** Същност и елементи на МИС. Маркетингови проучвания – етапи и организация, видове, източници на информация, основни методи. Анализ на търсенето – измерване и прогнозиране; сегментиране на пазара, избор на сегменти и позициониране; поведение на потребителите при покупка – фактори, процес на покупка.

**Приложна задача:**

През последното тримесечие търговска фирма “Х” регистрира спад в продажбите на два от своите търговски обекти. Да се изработи анкетна карта като част от маркетингово проучване на мнението на потребителите във връзка с проблема.

**Насоки:**

- а) да се формулират основният проблем на фирмата и целите на анкетното проучване;
- б) да се спазят основните изисквания към съставяне на въпросника;
- в) да се посочи начинът за подбор на анкетираните;
- г) да се обоснове включването на всеки от въпросите в анкетната карта.

**Дидактически материали:** цветна хартия, маркери.

<b>Критерии за оценяване</b>	<b>Максимален брой точки</b>
1. Дефинира, назовава и формулира основните компоненти на МИС, познава етапите на планиране на маркетинговите проучвания.	5
2. Разбира и обяснява ролята на маркетинга при отделните етапи от процеса за вземане на решение за покупка. Изтъква предимствата и недостатъците на различните методи за маркетингово проучване.	10
3. Познава и прилага техниката за сегментиране на пазара и методите за събиране, обработка и анализ на информация за отделните пазарни сегменти.	15
4. Умее практически да интерпретира теорията за маркетинговите проучвания и анализ на пазара.	10
<b>Приложна задача:</b>	
а.	5
б.	5
в.	5
г.	5
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

#### ***Изпитна тема 14: Маркетингов инструментариум.***

**План-тезис:** Същност и елементи на маркетинговия микс. Продуктова политика – същност и нива на продукта, жизнен цикъл, продуктови стратегии, иновация. Ценова политика – предпоставки за разработване, методи на ценообразуване, ценови стратегии. Дистрибуционна политика – същност и задачи, канали на дистрибуция, дистрибуционни системи и стратегии, логистика. Промоционна политика – реклама (същност, функции, видове, канали и средства, планиране); връзки с обществеността; стимулиране на продажбите; лични продажби.

#### **Приложна задача:**

Фирма “Х” открива нов търговски обект. Да се създаде рекламно послание и да се изработи елементарно рекламно средство (с наличните технически средства и материали), като част от планиране на рекламна акция на фирмата по този повод. Да се спазят етапите на планиране на рекламните акции и кампании:

- а) да се определят целите на рекламата и целевата аудитория;
- б) да се посочат темата и идеята на рекламата;
- в) да се обоснове изборът на рекламен канал и средство;
- г) да се посочат време и честота на провеждане на рекламната акция.

**Дидактически материали:** цветна хартия, маркери.

<b>Критерии за оценяване</b>	<b>Максимален брой точки</b>
1. Познава и дефинира елементите на маркетинговия микс. Определя целите и задачите на отделните маркетингови политики.	10
2. Обяснява нивата на продукта, влиянието на факторите при формиране на цената и при избор на дистрибуционните канали, познава елементите на промоционния микс.	10
3. Анализира и обосновава избора на продуктови и ценови стратегии през различните фази на жизнения цикъл на продукта, начините за организация на продажбите и промоцията.	15
4. Анализира връзките и зависимостите между елементите на маркетинговия микс.	10
Приложна задача: Познава и последователно прилага етапите на планиране на рекламните акции и кампании, създава въздействащо рекламно послание.	15
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 15: Съдържание, строеж и структура на счетоводния баланс.  
Балансови сметки**

**План-тезис:**

1. Съдържание на счетоводния баланс – раздели, групи статии. 2. Типова балансова схема.

**Приложна задача:**

Към 31.10.200...г. предприятие АД – „Зора” разполага със следните активи и пасиви:

1	Машини и оборудване	16 000 лв.
2	Основен капитал (акционерен)	26 700 лв.
3	Сгради и конструкции	24 000 лв.
4	Задължение към персонала	20 000 лв.
5	Продукция	5000 лв.
6	Задължения към доставчици	2500 лв.
7	Вземания от клиенти	3100 лв.
8	Каса в лева	800 лв.
9	Печалба от текущата година	21 000 лв.
10	Стоки	1000 лв.
11	Получен краткосрочен заем	2500 лв.
12	Разходи за бъдещи периоди	17 000 лв.
13	Програмни продукти	600 лв.
14	Офис обзавеждане	5200 лв.
15	Резерви	1000 лв.
16	Разплащателна сметка в лева	1000 лв.

**Иска се:**

Да се състави счетоводен баланс към 30.10.200...г., като се групират активите и пасивите по трите нива на балансовата схема – раздели, групи, статии.

**Дидактически материали:** Бланка счетоводен баланс

<b>Критерии за оценяване</b>	<b>Максимален брой точки</b>
1. Познава основни понятия, характеризира счетоводния баланс.	10
2. Познава нормативните и счетоводните документи.	10
3. Разбира и изяснява задълбочено строежа и структурата на счетоводния баланс.	15
4. Точно и пълно групира активите и пасивите по трите структурни нива на балансовата схема.	15
5. Правилно решена приложна задача.	10
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 16: Отчитане придобиването (увеличението) на дълготрайните материални активи.**

**План-тезис:**

1. Същност на дълготрайните материални активи.
2. Оценка на ДМА.
3. Документи.
4. Счетоводни сметки.
5. Осчетоводяване на стопанските операции.

**Приложна задача:**

В „Слънце” ООД гр. Варна са извършени следните стопански операции:

1. Закупена е производствена машина за 2500 лв. + 20% ДДС съгл. Фактура №.....  
Сумата е изплатена от разплащателна сметка в лева.

2. Получено е безвъзмездно транспортно средство за 7000 лв. Акт №.....

3. При инвентаризация е установена незаприходена машина за 210 лв. Акт №.....

4. За построяването на складово помещение по стопански начин са извършени следните разходи:

- за материали – 800 лв.
- за заплати – 750 лв.
- за социални и здравни осигуровки – 260 лв.
- за амортизации – 150 лв.

Сградата е завършена и приета. Акт № .....

(записана по цена на придобиване)

5. Закупено е производствено съоръжение за 580 лв. Начислен ДДС. Задължението е изплатено с краткосрочен банков заем. Платежно нареждане №.....

**Иска се:** Да се съставят счетоводните статии за извършените стопански операции.

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Характеризира обектите на отчитане.	10
2. Познава нормативните и счетоводните документи.	10
3. Характеризира счетоводните сметки.	15
4. Анализира и осчетоводява стопанските операции.	15
5. Решава правилно и вярно, осчетоводява стопанските операции (практически задачи).	10
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**Изпитна тема 17: Роля на предприемачеството в обществото.**

**План-тезис:** Обществена роля на предприемачеството. Значение на предприемачеството. Имидж на предприятието.

**Казус:**

В родното си, китно планинско село се завърнал амбициозен младеж, който след завършване на образованието си работил в банка с много добро заплащане. Решава със спестените си пари и с банков кредит да развие дейност в областта на селския туризъм. Ремонтира и обновява бащината си къща в хотел с ресторант в битов стил. Наема добър готвач, оркестър с певица на фолклорни песни, осигурява посещение на съседни, които са животновъди и земеделци и могат да позволяват на туристите да се намесват в тяхната работа чрез демонстрации, организира походи и екскурзии в планината с цел посещение на природни забележителности и участие в лов в ЛРД. Свързва се с немски туроператор и сключва договор за немски туристи.

**Определете търговското значение на този личен бизнес за развитието на селото.**

Критерии за оценяване	Максимален брой точки
1. Дефинира, назовава и формулира същността на обществената роля и имидж на предприемача.	10
2. Разбира, сравнява, описва и обяснява видовете предприемачески поведения и роля в обществото	10
3. Доказва и демонстрира важноста и значението на предприемачесвото за успеха на обществото.	15
4. Анализира и интерпретира силните и слабите страни на видовете предприемачески роли .	15
5. Правилно решен казус.	10
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>



**Изпитна тема 18: Култура в предприемаческия бизнес.**

**План-тезис:** Предприемаческа култура (либерална, патриархална). Източници и носители на предприемаческата култура. Поведение, организационна култура, морал, закони, ценностна система.

**Казус:**

Младо семейство участва в кампанията “Сливи за смет” за събиране на най-много вторични суровини. Наградата е луксозен и скъп автомобил. Те вземат кредит от банка и създават организация за събиране и извозване на вторичните суровини, като плащат за всеки килограм от 0.02 лв - 0.04 лв. повече от традиционните изкупвателни пунктове. Печелят състезанието. Още при старта на играта, когато започва рекламата ѝ, те заявяват, че ще продадат автомобила, ако го спечелят, с цел инвестиране в собствена бизнес идея. Накрая калкулират разходите и получават, че възвращаемостта на вложените средства е повече от 300%.

В момента те успешно се занимават с това, за което са мечтали.

**Определете:**

1. Предприемачи ли са героите?
2. Ако са предприемачи, каква е същността на тяхната предприемаческа култура?
3. Каква е ценностната им система?
4. Към либералната предприемаческа култура ли клонят или към патриархалната?
5. Какви са аспектите на предприемаческата етика?

<b>Критерии за оценяване</b>	<b>Максимален брой точки</b>
1. Дефинира, назовава и формулира същността на понятието предприемаческа култура.	10
2. Разбира, сравнява, описва и обяснява видовете предприемачески култури и видовете предприемаческо поведение, морал, ценностна система.	10
3. Доказва и демонстрира важността и значението на предприемаческата култура за успеха на дребния бизнес.	15
4. Анализира и интерпретира силните и слабите страни на видовете предприемачески култури .	15
5. Правилно решен казус.	10
<b>Общ брой точки</b>	<b>60</b>

**2. Критерии за оценяване**

Комисията по оценяване на изпита по теория на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция, определя за всеки критерий конкретни показатели, чрез които да се диференцира конкретният брой присъдени точки.

## **IV. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА**

### **1. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания.**

Чрез държавния изпит по практика на професията и специалността се проверяват и оценяват професионалните умения и компетенции на обучаваните, отговарящи на **трета** степен на професионална квалификация.

Изпитът по практика на професията и специалността се състои в разработване и защита на **бизнес проект** от екип до 3 ученици или като индивидуална разработка.

Индивидуалното изпитно задание съдържа пълното наименование на училището /обучаващата институция, празни редове за попълване имената на обучавания, квалификационната форма, началната дата и началния час на изпита, краен срок на изпита - дата и час, темата на индивидуалното практическо задание и изискванията към крайния резултат от изпълнението на заданието. По решение на комисията могат да се дадат допълнителни указания, които да подпомогнат обучавания при изпълнение на индивидуалното практическо задание.

**Бизнес проектът включва:**

#### **1. Увод – въведение в проблема, мотивация и обосновка на избора.**

#### **2. Резюме на бизнес плана**

- Кратко описание на бизнес идеята
- Описание на предлаганата стока (услуга) на предприятието
- Форма на собственост, капитал, органи на управление
- Информационно осигуряване – организиране, методика на събиране на информацията, източници на информацията
- Обхват на основните раздели на бизнес проекта

#### **3. Анализ и прогнозиране на бизнес средата**

- Анализ на външната бизнес среда
- Анализ на вътрешната бизнес среда
- Дългосрочни цели, съобразени с жизнения цикъл на продукта
- Краткосрочни цели на фирмата

#### **4. Маркетингов план**

- Маркетингови стратегии и инвестиционни решения
- Маркетингови прогнози – резултати
- Основни елементи на маркетинговия план: пазарно проучване, описание на купувачите, потребностите за задоволяване, дистрибуция, ценова стратегия, план за продажбите

#### **5. Производствен план**

- План за доставка на суровини и материали: определяне на потребностите от материални запаси и други материални производствени фактори; видове производствени запаси; организация на снабдяването
- Проектен инженеринг: характеристика, технологии, технологични норми и стандарти, използвани ДМА, амортизационен план

#### **6. План за работната сила и средствата за работна заплата**

- Планиране на производителността на труда
- Планиране на числеността, структурата и квалификацията на работната сила
- План за работната сила

## 7. Административно-управленска структура

- Избор на гъвкава организационна структура в съответствие с управленските цели на предприятието
- Управленски стил, култура в предприятието
- Ефективност на комуникациите в предприятието
- Управленски екип

## 8. Финансов план

- Източници на финансиране на дейността
- Прогноза на паричните потоци
- Прогнозен отчет за приходите и разходите на предприятието
- Прогнозни балансови отчети
- Критично състояние и анализ на чувствителността и риска

## 9. Примерни теми за бизнес проект

- Бутилиране на безалкохолни напитки
- Автосалон
- Развитие на селския туризъм
- Туристическа агенция
- Транспортни услуги в страната и чужбина
- Търговия с мобилни телефони и аксесоари
- Търговия с хранителни стоки
- Агенция за недвижими имоти
- Производство на гъби
- Търговия с цветя

## 10. Заключение, изводи и тенденции

Бизнес проектът да бъде предаден на комисията, назначена от директора на училището, 30 дни преди защитата. Продължителност на защитата е до 30 минути.

### 2. Критерии за оценяване

За всяко индивидуално практическо задание комисията по провеждане и оценяване на изпита по практика на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция, разработва показатели по критериите, определени в таблицата.

№	КРИТЕРИИ	Точки
1.	Въведение в проблема, мотивация и обосновка на избора.	10
2.	Обхват и степен на изчерпателност на разработения бизнес проект.	5
3.	Показване на задълбочени професионални знания и умения за прилагане на маркетинговия инструментариум, за съставяне на организационно-управленски план, производствен план и за разработване на финансов план.	20
4.	Познаване на основните икономически категории и свободно боравене с икономическа информация.	10
5.	Показване на логическа последователност и свързаност на икономическите процеси и явления в бизнес проекта.	5
6.	Умения за използване на технически средства и естетическо оформление на разработката – графики, таблици, диаграми и цифрови данни. Използване на нагледни материали – рекламни материали, умения за мултимедийна презентация.	5
7.	Умения за устно и писмено представяне на темата – стил на изложение, езикова култура, техническо оформяне и убеждаване в изложената теза.	5
<b>Общ брой точки</b>		<b>60</b>

Посочва се максималният брой точки, който се поставя при пълно, вярно и точно изпълнение на показателя. Те са в съответствие с посочените в Държавното образователно изискване за придобиване квалификация по професията **Икономист-мениджър**.

## **V. СИСТЕМА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ**

Максималният брой точки за всяка изпитна тема или за всяко изпитно задание е 60. Неправилният отговор се оценява с 0 точки. Непълният отговор се оценява с част от точките за верен и пълен отговор.

Преминаването от точки в цифрова оценка съгласно чл. 7, ал. 4 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване се извършва по следната формула:

**Цифрова оценка = общият брой точки от всички критерии : 10**

Получената цифрова оценка се изчислява с точност до 0,01.

Оценяването на писмените работи от държавния изпит по теория е в съответствие с чл. 46 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

Изпълнението на практическото задание от държавния изпит по практика се оценява в съответствие с чл. 48 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

## **VI. ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА**

1. Ангелов А. Основи на мениджмънта. „Тракия-М”, 1998.
2. Божков В., Илиев Г., Петрова С. Счетоводство на фирмата, ГорексПрес.
3. Бояджиева Е., и колектив. Икономика на предприятието. Дионис, София – I и II част, 2007.
4. Доганов Д., Младенов Здр., Панова Р. Маркетинг. ИК „Люрен”, 1999.
5. Закон за счетоводството; Национален сметкоплан; Национален счетоводен стандарт 1 – Представяне на финансови отчети – Форкам, С., 2002 г.; Международни стандарти за финансови отчети – в приложение към МСС 1 – Представяне на счетоводни отчети. – Форком, С., 2001 г.; Динев, М. Обща теория на счетоводството. изд. „Тракия М”, С., 2000.
6. Попов Г., Макавеева Д. Икономика на предприятието. Мартилен, София - I и II част.
7. Организация и оперативно управление на търговията. Форком.
8. Организация и технология на търговията. Икономически университет, Варна.
9. Йоханес Линдер и колектив. Предприемачество и мениджмънт. Дионис. 2007.
10. Тодоров. Предприемачество и мениджмънт. Мартилен. 2007.
11. А. Костова, Л.Базлянков. Бизнесплан за инвестиции. НБУ, 1996.
12. Стефанов Г. и колектив, Основи на правото;Фирмено право, Мартилен, София 2007.
13. М. Кънев. Микроикономика; Макроикономика. Мартилен. София.
14. Д. Дончев, Ц. Лалева и колектив. Икономика на предприятието II част. Мартилен, София, 2006.

## **VII. АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ**

1. Валя Минчева - Професионална гимназия по икономика и мениджмънт, гр. Пазарджик
2. Верка Коларова - Професионална гимназия по икономика и мениджмънт, гр. Пазарджик
3. Николина Лискова - Професионална гимназия по икономика и мениджмънт, гр. Пазарджик

.....  
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ ПО ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА  
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА  
КВАЛИФИКАЦИЯ**

**професия 345010 Икономист-мениджър .  
специалност 3450102 Търговия**

**Изпитен билет № 13**

**Изпитна тема 13: Маркетингова информационна система. Анализ на пазара.**

**План-тезис:** Същност и елементи на МИС. Маркетингови проучвания – етапи и организация, видове, източници на информация, основни методи. Анализ на търсенето – измерване и прогнозиране; сегментиране на пазара, избор на сегменти и позициониране; поведение на потребителите при покупка – фактори, процес на покупка.

**Приложна задача:**

През последното тримесечие търговска фирма “Х” регистрира спад в продажбите на два от своите търговски обекти. Да се изработи анкетна карта като част от маркетингово проучване на мнението на потребителите във връзка с проблема.

**Насоки:**

- а) да се формулират основният проблем на фирмата и целите на анкетното проучване;
- б) да се спазят основните изисквания към съставянето на въпросника;
- в) да се посочи начинът за подбор на анкетираните;
- г) да се обоснове включването на всеки от въпросите в анкетната карта.

**Дидактически материали:** цветна хартия, маркери.

**Председател на изпитната комисия:** .....  
(име, фамилия) (подпис)

**Директор/Ръководител на обучаващата институция:**.....  
(име, фамилия) (подпис)  
(печат на училището/обучаващата институция)

**б) Примерно индивидуално практическо задание**

.....  
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА ПО ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА  
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА  
КВАЛИФИКАЦИЯ**

**професия 345010 Икономист-мениджър .  
специалност 3450102 Търговия**

**И н д и в и д у а л н о п р а к т и ч е с к о з а д а н и е № 1**

На ученика/обучавания .....  
(трите имена на ученика/обучавания)

от .....клас/курс,

начална дата на изпита: ..... начален час: .....

крайна дата на изпита: ..... час на приключване на изпита:.....

1. Да се изработи бизнес проект на тема: **Развитие на селския туризъм в региона.**  
(вписва се темата на изпитното задание)

.....

2. Указания (инструкции/изисквания) за изпълнение на практическото задание:

.....

.....

:

○ Да се изработи на форматни бели листи А4.

○ Да се предаде в папка.

УЧЕНИК/ОБУЧАВАН: .....  
(име, фамилия) (подпис)

Председател на изпитната комисия: .....  
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....  
(име, фамилия) (подпис)  
(печат на училището/обучаващата институция)